

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE -

Kritika náboženství a křesťanství

Jitka Ulmanová

Plzeň 2012

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA FILOZOFICKÁ
KATEDRA FILOZOFIE
Studijní program Humanitní studia
Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce
FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE -
Kritika náboženství a křesťanství
Jitka Ulmanová

Vedoucí práce:

PhDr. Stanislav Stark, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, srpen 2012

OBSAH

1 ÚVOD	5
2 FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE	8
2.1 Životopisné údaje a jeho tvorba.....	8
3 VZNIK NÁBOŽENSTVÍ A KRITIKA KŘESŤANSTÍ	13
3.1 Mravní hodnoty a rozdělení morálky.....	18
3.2 Křesťanská víra.....	23
3.3 Církev a kněží.....	24
3.4 Pojem Boha a jeho „smrt“.....	25
3.5 Ježíš Kristus.....	28
3.6 Buddhismus	30
3.7 Nadčlověk.....	31
4 ZÁVĚR	32
5 SENAM LITERATURY	34
6 CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ	36

ÚVOD

Téma mé bakalářské práce Friedrich Wilhelm Nietzsche – kritika náboženství a křesťanství jsem si zvolila kvůli osobě známého a často diskutovaného, buď slepě uctívaného nebo velmi ostře kritizovaného, filozofa Friedricha Wilhelma Nietzscheho. Při každém setkání s tímto filozofem, často citovaným a ještě častěji zkresleně vykládaným myslitelem, ve mně jeho osoba a jeho tvorba vyvolávala veliký zájem. Při bližším hledání dalších informací o jeho osobě a jeho díle jsem se často setkávala s naprosto protichůdnými výklady jeho filozofie i jeho děl. Většina jeho děl, jsou dle mého názoru pro čtenáře na první pohled dobře pochopitelná, což může často vést ke špatnému výkladu jeho myšlenek. Studium na filozofické fakultě mi umožnilo přiblížit se jeho filozofii i vývoji různých náboženství podrobněji a ve spojení s mým zájmem vyvolaným jeho osobou, tvorbou a jejím pojetí v dnešní době, pro mě nebyla volba tohoto tématu těžká.

K jeho názorům se neustále vracíme, přestože náboženství od doby, kdy žil změnilo podobu. On již ve své době přichází s myšlenkou, že člověk by se měl spoléhat pouze sám na sebe, snažit se ve světě prosadit pomocí vlastní vůle a nespoléhat při tom na pomoc od Boha, nečinít ho zodpovědným za veškeré události a nehledat ve víře v něj spasení a vykoupění ze skutečného života. Cílem kritiky v jeho dílech je snaha o posílení celého lidstva jako takového. Jde mu o podání praktické pomoci člověku nejen o teoretické uvažování.

Lidé se i v dnešním světě nepřestávají ptát po počátcích lidského bytí, po smyslu života, kladou si na toto téma otázky, na které hledají odpovědi a pátrají po návodu, který by jim ukázal jak správně žít. Nietzsche se odklání od klasického pojetí Boha, jako všemocného a spravedlivého, který na nás dohlíží a řídí naše kroky, který z nás může sejmut všechny hříchy a tím nás přiblížit „království božímu“.

Přichází s myšlenkou svobodného a ničím neomezovaného života, kterou ale spojuje také se zodpovědností lidí, kteří by si takový způsob života zvolili. Můžeme se často setkat se špatnými interpretacemi jeho děl, ve kterých se zneužívají jeho myšlenky o „Nadčlověku“ jako vyšší formě člověka, o vládnutí silnějších a o jeho pojetí vůle k moci. Tyto silné teze, byly často vytrhávány ze souvislostí a nebrali ohled na původ vzniku a vývoj v Nietzscheho myšlení, ve kterém šlo o jejich podrobnější vysvětlení.

Jeho filozofie se snaží o přehodnocení všech dosavadních hodnot lidské existence, celé společnosti a její morálky, pojem „Nadčlověka“ bere jako symbol rozchodu s tradičními hodnotami. Člověk by se v jeho pojetí měl vyvinout v silnou, aktivní, nezávislou bytost, která odpovídá za své činy sama, bez pomoci a záchrany od Boha. K pojmu „Nadčlověka“ a přehodnocování hodnot Nietzsche přichází postupně získáváním nových informací, což mu umožnila rozsáhlá studia a vlastní životní zkušenosti. V této práci se pokusím prozkoumat jeho filozofii, budu se snažit o objasnění důvodů, které ho vedly k velmi tvrdé kritice náboženství, zejména křesťanství, soudobého fungování morálních hodnot a pochybnostem o existenci Boha. Na začátku práce se pokusím o přiblížení jeho základů filozofie v souvislosti s dobou a kulturou ve které žil a zasazení jeho myšlenek, pohledů a názorů konceptuálně tak, aby mohly být správně vyloženy.

Práce by měla vysvětlovat hlediska, dle kterých Nietzsche přistupuje k řešení různé problematiky, měla by objasnit argumenty, které používá k vysvětlení a také logické pochody, které ho k předkládaným tvrzením vedou.

Nietzscheho filozofie, často označovaná jako emotivní a vášnivá, je poznamenána i jeho životním osudem, kdy jeho osobní život byl silně ovlivněn psychickou chorobou, jež ho provázela od raného dětství a jež ho připravila o rozum a nakonec i život.

Postupným shromažďováním informací, které jsem získávala jak z jeho tvorby, tak z druhotné literatury týkající se filozofie Friedricha Nietzscheho, jsem brzy dospěla k názoru, že k pochopení jeho děl je důležité dozvědět se nejprve více o jeho životě. Z velké části se zdrojem životopisných informací stala kniha od Ivo Frenzela – Friedrich Nietzsche. Tato kniha je přehledným popisem a zpracovává Nietzscheho život od jeho narození až do jeho smrti. Uvádí fakta, která pomáhají pochopit prostředí i náladu doby, ve které Nietzsche žil a rozvíjel se. Nezanedbatelný vliv na jeho tvorbu je přičítán řecké filozofii, nechal se ovlivnit názory a tvorbou filozofa Arthura Schopenhauera a uměleckým vyjádřením hudebního skladatele Richarda Wágnera, Darwinovou teorií i německým romantismem. Je zde popsán průběh jeho duševního onemocnění a rozpoložení, ve kterém se nacházel při tvorbě jednotlivých děl. Dále jsem prostudovala knihu *Ecce homo*, což je Nietzscheho pokus o autobiografii. Toto dílo napsal až v posledních letech svého života, kdy už jeho tvorbu silně ovlivňovala jeho nemoc. Z tohoto důvodu jsem se po přečtení knihy *Ecce homo* rozhodla, že budu ve studiu jeho děl dále postupovat chronologicky dle roků vydání. Věděla jsem, že podrobně zpracovává téma náboženství a křesťanství, spíše ve svých pozdějších dílech, připadalo mi však důležité začít u zrodu

jeho myšlenek, na počátku jeho zkoumání člověka a hledání odpovědí na otázky po smyslu života člověka.

Svoji filozofii a jednotlivé myšlenky ve svých dílech rozvíjí pozvolna, svoje teorie prohlubuje a vysvětluje postupně, často je i zcela zavrhuje. Chtěla jsem se tímto postupem vyvarovat zkreslenému pohledu, prvotním přečtením pozdních děl a nenechat si tak vzít možnost a dostatek prostoru, pro vytvoření vlastního pohledu na vznik, vývoj a výklad jeho kritiky náboženství a křesťanství. Přesto se, za pomoci interpretací jeho děl, zaměřím převážně na jeho filozofii, ke které dospěl ke konci své tvorby. Zde jsem našla největší koncentraci jeho myšlenky a názorů na vybranou problematiku (kritiku křesťanství a náboženství), které bych se chtěla v práci věnovat přednostně. Na celkový vývoj jeho filozofie, která je velmi rozsáhlá mi tato práce svým rozsahem bohužel nedává dostatek prostoru. Proto, co se vývoje a změny jeho myšlenkových postupů týká, zmíním v práci jen ty, které budu považovat za zásadní pro objasnění daného tématu.

V úvodu hlavní části práce – v kapitole **Vznik náboženství a kritika křesťanství** - se pokusím spíše o teoretický, ucelený a obecnější pohled na Nietzscheho kritiku křesťanství a náboženství, to by mi mělo pomoci utřídit si informace a pokusit se vybrat zásadní pojmy a teze, které bych pak chtěla, s pomocí interpretace, citací a odkazů, podrobněji přiblížit a vysvětlit v následujících kapitolách. Nietzscheho filozofie je často interpretována různými způsoby, proto se budu vždy snažit opírat závěry, ke kterým budu docházet, i o díla dalších autorů, které uvádím v literatuře.

S ohledem na zvolené téma jsem se snažila cíleně zaměřit na dostupná díla spojená s problematikou Nietzscheho pojetí Boha, kritiky náboženství, především pak křesťanství. Po prostudování jeho děl jsem v práci nejvíce vycházela z knihy *Antikrist*, kterou napsal ke konci svého života a v němž se tomuto tématu věnuje nejobsáhleji. Setkáváme se zde s tématem přehodnocení všech dosavadních hodnot a ostrou kritikou křesťanství. Postupně se v práci budu zabývat Nietzscheho celkovou kritikou evropského myšlení a křesťanské morálky. Toto téma je obsáhle a pro mě srozumitelně zpracováno v polemice *Genealogie morálky*. K bližšímu objasnění tématu jsem použila díla a interpretace i od jiných autorů. Nejvíce jsem vycházela z knihy od **Pavla Kouby** *Nietzsche – filozofická interpretace*, při objasňování Nietzscheho pojetí Boha a „smrti Boha“ mi pomohlo dílo od **Mojmíra Hrbka** – „*Smrt Boha*“ v *Nietzscheově filozofii*. Knihu *Tak pravil Zarathustra* jsem četla jako první dílo z Nietzscheho tvorby, již před

několika lety. Je obecně považována za jeho nejúspěšnější dílo, nejen kvůli obsahu, ale i originálnímu literárnímu zpracování. Stalo se uznávaným filosofickým, ale i literárním a básnickým dílem. K tomuto dílu jsem se vrátila, kvůli správnému pochopení Nietzscheho pojmu „Nadčlověk“, na četbu a pochopení pro mě toto dílo bylo nejnáročnější.

Cílem této práce by mělo být přehledné zmapování období vývoje autorovy filozofie, v ní zejména jeho pojetí náboženství a kritiky křesťanství v jeho tvorbě ze sklonku života a to za pomoci objasnění pojmů – náboženství, odmítnutí Boha, morálky, víry a kněžstva. K prostudování mi budou sloužit jeho díla a interpretace jeho tvorby a filozofie i od dalších autorů. Pro velké množství různorodých náhledů a zpracování tohoto tématu, se kterými jsem se setkala, se pokusím o vytvoření vlastního názoru na tuto problematiku, který bych si chtěla utvořit, co nejobjektivněji vzhledem k informacím, které získám při psaní této bakalářské práce. Cílem je také pokus o přiblížení tohoto tématu čtenáři a usnadnění přístupu k bližšímu poznání a pochopení této problematiky, případně o snahu vyvolat, v tom kdo práci bude číst, nový pohled na toto téma či nové otázky vyplývající z mého zpracování a být tak užitečnou pomůckou a podkladem pro vedení případné diskuze na toto téma.

FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE

ŽIVOTOPISNÉ ÚDAJE A JEHO TVORBA

Při prostudování životopisných údajů Friedricha Nietzscheho jsem se zaměřila na roli náboženství v Nietzscheho životě a zjistila jsem, že ke kritice víry a náboženství u něho docházelo postupně. K celkovému odmítnutí křesťanství dospěl až s věkem a s pomocí získaných informací a zkušeností, kterých dosáhl studiem. Příčinu takového vývoje jsem nejprve hledala v určitém okamžiku jeho života, který by ho nasměroval a byl zásadní k náhlému zřeknutí se víry. Tento okamžik jsem neobjevila, proto jsem se dále zaměřila na vývoj a události v jeho životě, které toto odmítnutí mohly průběžně ovlivňovat a dohromady postupně vést k jeho kritice náboženství a odvracení se od víry.

Sám Nietzsche tento vývoj a odvrácení od Boha považuje za klidný proces a určité osvobození.

Friedrich Wilhelm Nietzsche se narodil 15. října 1844 v malé obci Röcken u Lipska. Otec Carl Ludwig Nietzsche, který se narodil roku 1813, byl zpočátku domácí učitel, později vychovatel dcer vévody z Altenburku a nakonec zastával místo kněze na farnosti ve vsi Röcken. Matka, Franziska rozená Oehler, se narodila roku 1826 v rodině venkovského faráře. Sestra Elizabeth se narodila roku 1846 a roku 1848 bratr Joseph, který však zemřel ve svých dvou letech. Nietzsche se narodil do vážené a ctěné rodiny, která se po několik generací vyznačovala silným protestantským smýšlením. Celá rodina žila oddána duchu luteránské víry. Dědeček podporoval ochotnické divadlo, Nietzscheův otec byl velice hudebně nadaný a snažil se i komponovat, podle získaných informací byl i velmi citově založený. Nietzscheův život tedy provází i hudba a umění vůbec. Nietzscheovi nebylo ani pět let, když kvůli nešťastnému úrazu přišel o otce. Od té chvíle Nietzsche vyrůstá v domácnosti, kde panují pouze ženy. Dostává se mu tak největší díl obdivu a vážnosti, což možná přispívá k jeho pozdějším názorům považovat ženy za bytosti v porovnání s muži, méněcenné a nedokonalé. Také manželství dle jeho názoru ztratilo svůj smysl. Rodina je spojována s pověstí, že jejich předkem byl polský hrabě. Později, díky bohatému nevlastnímu strýci, který odkázal celé své jmění Nietzscheově rodině, se Nietzsche nikdy nemusel starat o materiální zajištění a mohl se tak naplno věnovat svému studiu, práci a zálibám, aniž by měl v životě starosti s materiálním zajištěním. Toto všechno mohlo Nietzscheho ovlivnit a být příčinou vzniku jeho vysokého sebevědomí a vést ho k přesvědčení o správnosti veškerého svého smýšlení a konání. Těchto vlastností si často všímali jeho přátelé, kteří mu to vytýkali a kritiky za ně byl odsuzován. Nietzsche sám nerad vzpomínal na rok 1850, kdy se s rodinou přestěhovali z venkovské fary do měšťského domu v Naumburku. Selhával v navazování dětských přátelství a přizpůsobil se, až když začal chodit do soukromého ústavu, kde byli žáci připravováni ke studiu na gymnáziu. Jeho prvními přáteli se stali Wilhelm Pindera a Gustav Kruga. Přesto ani tady to neměl lehké, nedokázal se ani zde zapojit do kolektivu a místo toho se věnoval spíše učení a psaní. Již tehdy projevoval velké nadání, zkoušel skládat básně a komponovat. Píše si deník a z něj lze soudit, že už tehdy si uvědomoval, že se svým způsobem myšlení a chování odlišoval od ostatních.¹

1 FRENZEL, I. *Friedrich Nietzsche*. Přeložila R. Grebeníčková, s. 13 – 15.

Ve čtrnácti letech, v roce 1858, přestoupil na Schulpfortu, kterou předcházela výborná pověst. Zde se seznamuje s Paulem Deussenem, který se stává jeho přítelem. Oba tu jsou roku 1861 konfirmováni, přijati jako dospělí členové protestantské církve. V této době se u Nietzscheho začínají dostavovat první pochyby o křesťanském náboženství. Ve stejném roce se Nietzsche poprvé setkává s hudbou Richarda Wágnera, která ho zcela uchvátila. V Schulpfortě je Nietzsche považován za průměrného studenta a vyniká pouze v klasické filologii, kde má mimořádné výsledky. V této době Nietzsche začíná pochybovat o křesťanském náboženství, dle Frenzela to byl postupný vývoj na základě filologického a logického vzdělání.²

Roku 1864 přestoupil na univerzitu v Bonnu. Již od dětství byl Nietzsche často nemocný a na univerzitě v Bonnu se částečně zhoršily jeho problémy s bolestmi hlavy, ale zatím ho příliš neomezovaly ve studiu. V Bonnu se zaměřil na studium teologie a klasické filologie, kterou si zvolil jako určitou obranu proti vlastnímu romantickému založení. Aby se zapojil do školního života, stal se členem studentského kroužku Frankonia, ze kterého brzy zase vystoupil, protože ho nenaplňovali pořádané povrchní a pijácké akce. Ani studium nešlo podle jeho představ a teologické přednášky spíše podporovaly další pochybnosti o křesťanství.³

Roku 1865 přestupuje na univerzitu do Lipska a vrací se zpět k životu, který mu byl přirozenější, začal se znovu intenzivně věnovat studiu. Tam se mu poprvé dostalo uznání a velké podpory za filologické výkony od tamního profesora Ritschla a díky tomu začal sám přednášet. V této době se mu do ruky dostává Schopenhauerovo dílo. Nietzsche je uchvácen jeho pesimistickým pohledem na aktuální svět a jeho teorií o vůli, která žene člověka slepě životem za nejrůznějšími cíli, i když tyto cíle nikdy nemůže uspokojit. Podle něj se člověk spasí jen tím, že se zřekne svých pudů. Vyzdvihuje také hudbu nad ostatní umění. Nietzsche je Schopenhauerovou pesimistickou tvorbou silně ovlivněn a přitahován, stejně tak je čím dál více nadšený z hudby Richarda Wágnera.⁴ V těchto letech, prošel vojenskou službou, kterou kvůli zranění nedokončil.

² Tamtéž, s. 21 - 23.

³ Tamtéž, s. 27.

⁴ Tamtéž, s. 27 - 31.

Za stálé podpory a na doporučení profesora Ritschla dostal mimořádnou profesuru klasické filologie na univerzitě v Basileji a nedlouho potom, jen na základě jeho článků ve vědeckém časopisu, mu byla udělena profesura řádná. To vše v době, kdy Nietzsche začíná pochybovat o filologické práci. Prohlásil o ní, že jen shromáždí přebytek vědění o minulém a dále ho nedokáže využít. Pouze zkoumáním historie nelze pochopit přítomnost. Začíná se stále více zabývat filozofií a uměním a navazuje silné přátelství s Wágnerem. Vše v roce 1870 přerušila prusko – rakouská válka, které se Nietzsche zúčastnil jako dobrovolný ošetřovatel. Avšak onemocněl a vážné zdravotní problémy ho pak pronásledovaly až do konce života.⁵

Odvrácení od víry pro něj muselo být velkým životním zvratem, kdy útěchou mu je právě Schopenhauer. „*Neměl jsem zrovna pevnou půdu pod nohama, byl jsem bez pomoci, s několika bolestnými zkušenostmi a zklamáním, bez zásad, bez nadějí, bez jediné radostné vzpomínky.*“⁶ Podle všeho tento zvrat nebyl pouze rozumovým rozhodnutím, ale jakýmsi únikem z nastalé krize.

Nietzsche se vrátil do Basileje a v roce 1871 mu vyšel první spis – *Zrození tragédie*. „*Ke zděšení všech, přerušuje pouta s tradičními představami klasické filologie, nastupuje zde vlastní cestu jako filosof, jako zvěstovatel světového názoru.*“⁷ V tomto díle se Nietzsche snaží o nový výklad klasického starověku, apollinského a dionýského principu. „*Apollón je bůh snu, krásy, individuace a zdání, Dionýsos bůh opojení, vůle, jednoty a utrpení.*“⁸ Současný svět je viděn přísně racionálně, „sokratovsky“ (Sokrates čistě jen analyzoval problém). V racionalitě je spatřována krása, převládá apollinské umění, které ztělesňuje princip krásy a dochází tak k jednostrannému pohledu. Dionýské umění je proti tomu nezkrotný pud, důležitý pro tvůrčí proces. Podle Nietzscheho by svět měl být vykládán na základě duality obou živlů, jeden bez druhého nemůže existovat. Oba živly spolu neustále soupeří, dionýský uvolňuje apollinský, dává mu pohyb a jednotu, naopak apollinský dionýský spoutává, dává mu tvar a jas. V díle se poprvé veřejně kriticky vyjadřuje k náboženství a nastává určitý odvrát od Schopenhauera, kterého tragédie zavádí k askezi, oproti tomu Nietzschemu tragédie přináší radost. Toto dílo vyvolalo kritiku, nepochopení a překvapení i u kolegů, kteří ho dosud podporovali.⁹ Také jeho další dílo, čtyři spisy –

5 Tamtéž, s. 31 – 33.

6 Tamtéž, s. 34.

7 Tamtéž, s. 57.

8 KOUBA, P. *Nietzsche. Filozofická interpretace*, s. 20 – 22.

9 FRENZEL, I. *Friedrich Nietzsche*, s. 69 – 71.

Nečasové úvahy (David Strauss, vyznavač a spisovatel, O užtku a škodlivosti historie pro život, Schopenhauer jako vychovatel, Richard Wagner v Bayreuthu), ve kterých kritizoval německou společnost a kulturu, neměly očekávaný ohlas a navíc přispěli k už tak upadajícímu přátelství mezi Nietzschem a Wágnerem. Po Wágnerově operním ztvárnění specificky křesťanského námětu, ho později Nietzsche kritizuje a v dalším díle *Lidské, příliš lidské*, se stal jejich rozchod zřejmým. V tomto díle se snaží vyvrátit lidskou představu o tom, že svět sám o sobě má nějaký smysl, že existuje morálka, dobro a zlo. Podle Nietzscheho se však tyto představy řídí současnou společností, kdy nyní uznávaná morálka by byla dříve zavrhaná.

V této době podnikl Nietzsche několik pokusů najít si přítelkyni, jež by si ho chtěla vzít, jeho pokusy se však nevydařily. Postupně se začínal zhoršovat také jeho zdravotní stav, až roku 1879 žádal o propuštění z univerzity a bylo mu vyhověno. Kvůli nemoci hodně cestoval a hledal vhodné podmínky, které by mu fyzicky i psychicky ulevily. V této době už má Nietzsche svůj vlastní svět, už mu nejde o rekonstrukci myšlení, přebírání myšlenek a názorů, ale o impulsy k názoru vlastnímu.¹⁰

Na začátku 80. let se objevují díla v aforistickém stylu, *Ranní červánky* - zde se zabývá kritikou církve a morálkou společnosti. Člověk, který dodržuje pravidla nastavená stávající morálkou je dobrý, pokud se jí vymyká, je společností odsuzován. Z tohoto důvodu Nietzsche existenci „obecné mravnosti“ odmítá. Nedlouho potom vzniká dílo *Radostná věda*, kde autor poprvé přichází s myšlenkou, že „Bůh je mrtev“.

V této době se Nietzsche seznámil s dívkou, do které se zamiloval, ale je odmítnut a protože se mu zhoršily i vztahy s matkou a sestrou, odjel a po několika dnech v roce 1883 napsal první část díla *Tak pravil Zarathustra*. „Mezi mými spisy zaujímá zvláštní místo můj Zarathustra.“¹¹ Jde o básnicko-filozofické dílo, kdy Nietzsche myšlenky vyjadřuje krátkými, výstižnými, na první pohled srozumitelnými větami, jejich pochopení a interpretace je však daleko těžší. Prorok Zarathustra, hlavní postava knihy, předkládá pojem „Nadčlověka“ jako ideál a myšlenku „věčného návratu téhož“ a snaží se o vytvoření nové morálky, která by pozvedla celou společnost. Nietzsche jeho prostřednictvím vyjadřoval svůj vlastní odpor k morálním hodnotám, které vytvořila společnost a hlásal nutnost individuální morálky. Toto dílo vyvolalo rozpaky i u jeho přátel a čtvrtý díl *Tak pravil Zarathustra* vydává Nietzsche na vlastní náklady, stejně jako

10 FRENZEL, I. *Friedrich Nietzsche*, s. 104 – 107.

11 NIETZSCHE, F. *Ecce homo*, s. 92.

další dílo *Mimo dobro a zlo*. V tomto díle odmítá morálku, jako řád, ve kterém je přesně dané, co je dobré a co zlé. Také se zde objevuje rozdělení morálky na panskou a otrockou. Toto dílo mělo být součástí rozsáhlejšího díla *Vůle k moci*, ale kvůli jeho nemoci zůstalo nedokončené. Po jeho smrti byly sice jeho sestrou vydány aforismy z tohoto díla, ale znalci ji našli z mnoha falzifikátů. Později, v krátkém čase, napsal polemický spis *Genealogie morálky*, kde se zabývá kritikou křesťanské morálky a evropského myšlení. Dalším dílem *Dionýsovy dithyramby* byly básně, které psal v letech 1884 – 1888, *Soumrak model a Antikrista*, považují za hlavní dílo, kde přehodnocuje všechny dosavadní hodnoty. V roce 1888 naposledy polemizuje o Richardu Wágnerovi v díle *Případ Wágner a Nietzsche kontra Wágner*. Na díle *Ecce homo* začíná pracovat ve dnu svých narozenin roku 1888. O rok později dostal záchvat mozkové mrtvice, jeho nemoc se otevřeně projevila a už nikdy ze stavu zastřeného vědomí neprocitl. Zemřel 25. srpna 1900 a byl pohřben na hřbitově v Röckenu v rodinném hrobě.¹²

Považují Nietzscheho za významného filozofa a myslím, že vliv jeho díla je oceňován až s určitým zpožděním, jeho život je spojován spíše s osamocením a nepochopením.

VZNIK NÁBOŽENSTVÍ A KRITIKA KŘESŤANSTVÍ

Nietzsche ve svých dílech prosazuje existenci jediné reality, která je neustále negativně ovlivňována existencí křesťanství a jeho slibů o království božím, o posmrtném životě, o odpuštění. Kdyby však toto tvrzení dokládal pouze argumenty, které uvádí v neprospěch křesťanství, nejspíše by se nad jeho tvorbou nikdo ani nepozastavil, natož aby se zamyslel, případně přehodnotil, souhlasil a přijal nové hodnoty, které se snažil prosadit. Je mu jasné, že je zapotřebí podrobnější přiblížení. Pouští se proto do minulosti a začíná s tvrdou kritikou křesťanství od jeho počátků až po svou současnost.

Dle Nietzscheho má křesťanství původ v židovském náboženství, proto začíná přiblížením vývoje židovského národa a tvrdí, že židovský národ si náboženství utvořil jen pro své vlastní zachování. Viní právě židovské kněžstvo z tohoto úplného přetvoření

12 FRENZEL, I. *Friedrich Nietzsche*. Přeložila R. Grebeníčková, s. 166 – 171.

vlastních dějin v dějiny viny a trestu. Židé byli v antice vnímáni jako národ stvořený k otroctví, avšak sami se považovali za vyvolené.¹³

Když byl Izrael jako národ na vrcholu sil, měl i mocného Boha Jahve, kterého lidé uznávali a uctívali za své úspěchy. Představoval přirozené hodnoty jako moc, radost z vítězství, spravedlnost. Ztělesňoval dobro i zlo, tím byl blízký člověku, lidské duši, lidé ho považovali za potřebného. Lidstvo v něm vidělo naději, dodával jim odvalu a oni mu za to byli vděční. Avšak s úpadkem Izraelského národa, upadá i jejich Bůh. Aby nedošlo k zániku národa, přizpůsobuje židovský lid celé své smýšlení a snaží se o vlastní zachování. Ve chvíli, kdy začal národ přicházet o svoji moc a sílu, začali lidé hledat příčinu této změny. Tu jim předkládá církev a kněží, mají ji nalézt v sobě, ve své neposlušnosti bohu, v nemravném způsobu života (života panské morálky). Bůh si najednou začíná klást podmínky, vlastnosti „slabých“ jsou přeměňovány ve ctnosti a naopak, síla „vznešených“ je nemorální. “[...]“*pouze ubozí jsou dobří, pouze chudí, bezmocní, nízcí jsou dobří, pouze trpící, strádající, nemocní, oškliví jsou zároveň jediní zbožní [...]*“.¹⁴ Lidé přicházejí o vliv na podobu boha, již není lidským obrazem, ale vystavují ho vysoko nad sebe, stává se z něj dobrotivý bůh, podle Nietzscheho tedy bůh zbytečný.

Nietzsche Židům přisuzuje snahu o „bytí za každou cenu“ a s tím spojenou nutnost přijít naprosto účelně s myšlenkou k vytvoření nové podoby Boha, který může odpouštět a trestat. Bůh tak ztratil své původní božské vlastnosti a stal se spravedlivým jen pro ty, kteří splňují určité, jím dané podmínky. Tyto podmínky určovalo židovské kněžstvo jeho jménem. Vše špatné se stalo božím trestem, vše dobré odměnou za poslušnost Bohu.¹⁵

Vůle pocházející od boha se od této chvíle stala silnou zbraní v rukách církve a tedy kněžstva. Kněz skrze boha ovlivňuje životy lidí, zprostředkovává boží vůli na zemi a je to on, kdo určuje co je správné a co špatné. Přichází s pojmem „hřích“, bez kterého by později ani samotné křesťanství nemohlo existovat, protože by nebylo soudu, odměny, pokání a trestu. Nebylo by ani církve a kněží, kteří si díky existenci hříchu udržují vliv a moc nad ostatními lidmi. Židé se tak dle Nietzscheho vším postavili proti přirozeným

13 NIETZSCHE, F. *Mimo dobro a zlo*, s. 91 – 92.

14 NIETZSCHE, F. *Genealogie morálky*, s. 23.

15 NIETZSCHE, F. *Antikrist: pokus o kritiku křesťanství*, s. 30-32.

hodnotám. Podle něj přetvořili celé dějiny, celou svoji minulost do náboženského obrazu, tak aby jim pomohl snadněji uskutečňovat fungování mechanismu náboženství viny a trestu. Nastolili řád, kdy existuje boží vůle, jako jediná vládnoucí složka, která určuje, co má člověk dělat, jakým způsobem se chovat, tak aby plnil jeho požadavky a podle toho, jak jsou jednotlivci i celá společnost poslušní, či hodni trestu se určuje hodnotnost celého národa. Tuto boží vůli předkládá lidem právě kněžstvo a to podle Nietzscheho rozhoduje podle svého osobního prospěchu či neprospěchu o podmínkách a jejich splnění. Hřích je neposlušností k bohu, tedy i ke knězi. Kněžstvo se dělá nepostradatelným, tím, že zasahuje do všech oblastí běžného lidského života (svatby, pohřby). Je nutné uveřejnit a dát lidem poznat tuto boží vůli a proto je vytvořeno „písmo svaté“.¹⁶

„Židé jsou, právě tím, nejosudnějším národem světových dějin: ve svém dalším vlivu učinili lidstvo tak falešným, že může ještě dnes křesťan cítiti protižidovský, aniž se chápe jako poslední židovský důsledek.“¹⁷

A na těchto podle Nietzscheho falešných základech a špatných hodnotách vyrůstá křesťanství. Křesťanský Bůh, je podle něj nutně slabým a nemocným, protože křesťanství je náboženství sotrpení, které snižuje životní energii a tak samotné utrpení zvyšuje.¹⁸

Nietzsche velmi kritizuje křesťanství, jako náboženství, které vyzívá lidstvo k soucitu a k sotrpení se slabšími, rozšiřuje svoje učení a tak se stává nepřátelské životu samotnému. Tento přístup zachovává a chrání slabé jedince, kteří však kvůli své slabosti nejsou pro společnost žádným přínosem. Takovéto sotrpení je v křesťanství dokonce ctnostnou vlastností, narozdíl od vznešené morálky, pro kterou je naopak slabostí.¹⁹ Nietzscheho pojetí a rozdělení morálky se blíže věnuji v jedné z následujících kapitol.

„[...] - sotrpení přemlouvá k nicotě!...Neříká se „nicota“, říká se místo toho „onen svět“, nebo „bůh“, nebo nirvana, vykoupení, blaženost...“²⁰

Slabý jedinci jsou nespokojeni se svým životem, jsou nešťastní a touží po jiném životě, proto vytvoření „onoho světa“ a Boha, který rozhoduje a řídí každý jejich krok, je pro ně příjemnou cestou k dosažení spokojenosti a štěstí v ideálu „onoho světa“. Nakažlivostí

16 Tamtéž, s. 28-32.

17 Tamtéž, s. 29.

18 Tamtéž, s. 7-8.

19 Tamtéž, s. 10-11.

20 Tamtéž, s. 11.

tohoto soutrpení se ztrácí životní energie a vůle k životu. Nietzsche varuje, že takovýto způsob přenesení soucítění, může i silného člověka soucitem nad slabým přivést ke stejnému údělu. Stal by se nespokojeným sám se sebou a tak se svým životem. V tom vidí autor velký úpadek lidstva.²¹

Nietzsche rozlišuje dvě metody jak zmírnit utrpení. Při první, nevinné, má pomoci askenze, která utlumuje životní prožitky, člověk nic necítí, nesní o ideálním světě ani o „onom světě“ a tak slábne i jeho utrpení, avšak tato metoda neřeší příčinu, která je dle Nietzscheho fyziologická.²²

Druhá metoda, vinná, se snaží utrpení překonat projevem silného afektu jako je zlost, strach, pomsta. Čím větší je bolest a utrpení, tím lépe. Člověk hledá vinu a utrpení v sobě a čím větší bolest, tím intenzivněji pociťuje a prožívá život a pak očekává odměnu v podobě vykoupení v království božím, jen tak může dojít k očištění.²³

Nietzsche se naopak domnívá, že každý člověk by si svůj život měl umět protrpět sám za sebe, jen to ho může posílit. Zdoláváním obtížných překážek a dáváním si vysokých cílů a jejich plnění, pociťuje člověk větší uspokojení sám ze sebe a je pak lépe připraven na další nástrahy a překážky života. Slabý jedinci tento pocit nepoznají, mají snahu vyvolávat soucit u ostatních, čímž se činí ještě slabšími a připravují se o radost ze žití. A pokud jim druhý člověk pomůže, vlastně jim ublíží, protože brání tomu, aby se stali silnějšími a tedy i šťastnějšími. Silný člověk se navíc tímto vcítěním do životní situace, která může potkat i jeho, sám sebe oslabuje.²⁴

Dle Nietzscheho je to právě vůle k moci, k neustálému vzrůstu, která silného člověka vede kupředu a dává mu možnost vládnout a rozhodovat o sobě i druhých. Jen on sám si vytváří svůj vlastní osud. Je to člověk sám o sobě silný jak fyzicky tak duševně. Autor dochází k ideálu přerodu takového člověka v člověka, kterého považuje za ještě vyšší formu, používá pojem „Nadčlověk“. Podle Nietzscheho by byl právě „Nadčlověk“ schopný vytvořit si vlastní morálku i zákony. A právě křesťanství ve svém pojetí se snaží o ovládnutí a omezení takového člověka, pomocí hlásání soucítění a lásky k bližnímu.

21 Tamtéž, s. 10-11.

22 NIETZSCHE, F. *Genealogie morálky*, s. 110 – 111.

23 Tamtéž, 114 – 115.

24 NIETZSCHE, F. *Radostná věda*. Přeložila Věra Koubová, s. 180-181.

Hrozba „Nadčlověka“ je pro křesťanství tak velká, že se jí snaží zabránit a vnutit lidem svoji morálku slabých, kteří se dají ovládat a vlastně jim vyhovuje žít ve „stádním“ uspořádání.

Nietzsche se ve svých dílech průběžně pozastavuje a upozorňuje na evropské myšlení, které po tak dlouhou dobu uctívá jediného, podle něj slabého Boha a dává příklady z antiky, kdy upozorňuje, že existovalo mnoho krásných božstev, která se vyznačovala silou a vznešeností.²⁵

Ve své kritice křesťanství se Nietzsche několikrát krátce zmiňuje o období renesance. Považuji tuto zmínku za důležitou, protože o ní autor uvažuje jako o posledním pokusu o vznik nové kultury, která by vedla zpět ke vznešeným hodnotám. Období renesance neboli „znovuzrození“ se vyznačuje návratem k antice, zesvětštěním, obratem k člověku jako individualitě, k lidskému rozumu, poznání a důrazem na pozemský život. Člověk té doby se stává všestranným a zabývá se rozvojem vlastní osobnosti a sebeurčením. Dosavadní zájem o Boha se obrací směrem k člověku samému.

Tento vývoj také zarazilo křesťanství. Vinu Nietzsche svaluje na Luthera a jeho církevní reformace. Luther se bouřil proti renesančnímu pojetí světa, byl si vědom zkaženosti křesťanské církve, upozornil na její chyby a svými reformacemi, které aplikoval uvnitř církve, ji vrátil zpět zkaženost křesťanského života, způsob života, který už v té době byl pevně ukotven v lidském životě.²⁶

*„Odsuzuji křesťanství, vznáším na křesťanskou církev nejstrašnější ze všech obžalob, jakou kdy nějaký obžalobce vzal do úst. Je mi nejvyšší ze všech myslitelných korrupcí, měla vůli k poslední jen možné korrupci. Křesťanská církev nenechala nic nedotčeného svou zkažeností, učinila z každé hodnoty nehodnotu, z každé pravdy lež, z každé počestnosti duševní podlost“.*²⁷

25 NIETZSCHE, F. *Antikrist: pokus o kritiku křesťanství*, s. 69.

26 NIETZSCHE, F. *Antikrist: pokus o kritiku křesťanství*, s. 84.

27 Tamtéž, s. 85.

MRAVNÍ HODNOTY A ROZLIŠENÍ MORÁLKY

Nietzsche vidí v pojmech křesťanství a morálky velkou souvislost, proto považují za důležité vysvětlení Nietzscheho chápání morálních pojmů „dobrého“ a „špatného“, morálky otrocké a panské, přes které se postupně dostává k pojetí morálky, zejména morálky křesťanské. Za dobré Nietzsche pokládá vše, co budí v člověku pocit síly, vůle k moci, vše špatné vyplývá ze slabosti člověka. Křesťanství je špatné, protože soucítí a podporuje slabosti lidí. Je proti samotnému životu, když ničí přirozené lidské pudy vedoucí k tomuto zvyšování síly a vůle k moci. Tím pak dochází k ničení životní energie člověka i společnosti a vede úpadku vývoje celého lidstva.²⁸

Ve svém dalším díle *Genealogie morálky*, jak je již z názvu díla patrné, se Nietzsche věnuje pojetí morálky. Pojmy „dobré“ a „špatné“ a další mravní hodnoty zde přibližuje podrobněji. Podle Nietzscheho je nutné prozkoumat hodnoty morálních hodnot samých a znát podmínky a okolnosti, za kterých tyto hodnoty vznikaly. Za „dobré“ bylo původně považováno nesobecké chvályhodné jednání, které někomu přinášelo užitek. Později došlo k zapomenutí tohoto pojetí a z nesobeckého chování se stal zvyk. Dle Nietzscheho je to omyl. Byli to naopak „dobří“ sami – vznešení a mocní – kdo určovali, co je dobré. A z tohoto panského práva brali moc určovat a dávat jména. Nietzsche zde vidí i použití jazyka, řeči jako projev moci. Podle původu se slovo *dobré* tedy vůbec nemusí vztahovat na nesobecké jednání. Dále zkoumá pojmy z etymologického hlediska kdy „dobré“ spojuje se vznešeným a šlechtným, „špatné“ pak s nízkým, prostým.²⁹

Nietzsche s použitím předchozího rozdělení rozlišuje dva druhy morálky – morálku silných - vznešenou, aktivní, tu označuje jako „panskou morálkou“ a „morálku otroka“, které přisuzuje přívlastky slabé, pasivní a reaktivní morálky a dále je obě podrobněji hodnotí.

„Panskou morálku“ spojuje s řeckým, ale i římským ideálem dobrého života, štěstí, s jistotou člověka v sebe sama, se vznešeností, statečností i fyzickou krásou. Takový člověk je veden vůlí k moci a je tedy schopen vládnout, i s použitím síly, a nést za všechny své vykonané činy odpovědnost. Nepotřebuje srovnání se svým okolím, aby se

28 Tamtéž, s. 8-11.

29 NIETZSCHE, F. *Genealogie morálky. Polemika*. Přeložila Věra Koubková, s. 16 - 20.

ze svých činů radoval, člověk této morálky je aktivní a jedná spontánně. Jeho nepřítel vzbuzuje úctu a respekt, musí být hoden tohoto označení. Panská morálka vnímá rozdílnosti pouze od sebe samé (ne-síla, ne-dobro) a tyto rozdíly nesoudí ani nemoralizuje.

Oproti tomu člověk, který se řídí „morálkou otrockou“, je schován ve skupině stejně slabých a pasivních jedinců a vše jiné, vše co vybočuje z jeho představ, hodnotí, odsuzuje a odmítá. Aby lidé řídicí se tímto, jak Nietzsche s oblibou používá, „stádním instinktem“ obstáli v boji proti lidem vznešené morálky, musí být nutně vychytralejší a podlejší. Ve své bezmocnosti a slabosti, kdy nemohou svého nepřítele nikterak porazit a jsou proto uraženi a nepřítele nenávidí, využívají křesťanství a jeho hlásání lásky k bližnímu, soucítění silnějších nad slabými.³⁰

K panskému způsobu jednání silných, mocných, zdravých a krásných staví v protikladu Nietzsche jednání a život kněžstva. Kněží zastupují tělesně i duševně slabé, bezmocné, nebojovné, a protože nemohou porazit silné jedince jejich zbraní, roste v nich nenávist. Proto je pro ně jedinou možností přijít s novými, obecně přijatými a uznávanými hodnotami. Za původce a nositele „otrocké morálky“ Nietzsche považuje, jak jsem na začátku této kapitoly blíže přiblížila, právě židovský národ a jeho „nové“ náboženství.

„ V tomto obrácení hodnot spočívá význam židovského národa: jím počíná vzpoura otroků v morálce.“³¹ Židé, jako kněžský národ, přichází z přehodnocováním veškerých dosud platných hodnot. Podle nich právě bezmocní a nízcí jsou dobří a oproti tomu vznešení a mocní jsou zlí.

Židé dle Nietzscheho dokonce použili zbraň nejúčinnější, zneužili Ježíše Krista k posílení svého nového ideálu. Ježíš, který hlásal lásku ke všem svým bližním, dobrým i zlým, je Židy vydáván za toho, kdo rozvrátil židovské země, byl obětován a ukřižován. Svoje poselství soucitu a pokory ještě vyzdvihl vlastním obětováním se na kříži a dal tak příležitost k sejmutí veškeré viny z člověka. Stal se tak v rukách Židů určitou návnadou k lepšímu ovládnutí lidí.³²

Tímto bylo potvrzeno vítězství „otrocké morálky“ a nositelem se stává křesťanství. Dle Nietzscheho toto vítězství stojí za úpadkem celého lidstva.

30 Tamtéž, s. 20 - 22.

31 NIETZSCHE, F. *Mimo dobro a zlo*. Přeložila Věra Koubová, s. 93.

32 NIETZSCHE, F. *Genealogie morálky. Polemika*. Přeložila Věra Koubová, s. 24 - 25.

Zástupcem této morálky je resentment – výraz, který můžeme vysvětlit synonymy ponížení, utrpení. Morálka resentimentu je zaměřena směrem ven, odmítá vše jiné, vše mimo sebe. Ke svému vzniku potřebuje okolní svět. Člověk morálky resentimentu vyžaduje od síly, aby se zřekla vůle k moci, vůle k panování. Silný má vždy možnost si vybrat, zda bude slabý. A když si zvolí opak, je zlý. Proti tomu se vymezují slabí a bezmocní, jsou dobří právě proto, že nad nikým neuplatňují sílu. Není důležité, že to nedělají jen proto, že nemají potřebné schopnosti. Neschopnost útočení slabého je považována za ctnost. Navíc tuto svoji prostou slabost povyšují na zásluhu, svobodný čin, přestože nemají na výběr. Slabí však také touží po moci, proto v myšlence věčného života, vidí možnost jakési odplaty za svůj nespokojený pozemský život.³³

Jakákoli akce člověka resentimentu je od samého počátku reakcí. Aby se sama mohla projevit jako dobrá, musí popřít morálku vznešenou a veškeré jednání a aktivitu lidí „panské morálky“ prohlásit za špatné. A v protikladném srovnání vyzdvihnout svoji pasivitu, kterou se sami neúspěchům vyhýbají a toto jednání označit za dobré a tedy správné. Popírá veškerou činorodost. Pocit štěstí si často musí nalhávat a vymýšlet. Ke svému prosazení tak vlastně potřebuje nepřítele, který mu umožňuje srovnání.

Oproti tomu vznešená morálka vzniká spontánně a svůj protiklad vyhledává, jen k potvrzení svého pozitivního a šťastného života, nemusí si své štěstí nalhávat. Nepotřebuje nikoho dalšího pro svoji existenci, je spokojena sama ze sebe. Vznešený člověk používá svoji vůli k moci, je pro něj přirozenou lidskou vlastností. Proto i jednání spojené s použitím síly a potřebou vyhrávat považuje za přirozené a dobré. Nepotřebuje ke své činnosti využívat podlostí, to mu nepřináší žádnou radost.³⁴

„Dejme tomu, že by byla pravda, co se teď za „pravdu“ pokládá, že smyslem veškeré kultury je právě vypěstovat z dravce „člověk“ krotké a civilizované zvíře...“³⁵

„Nikoli strach; spíš, že už nemáme, čeho bychom se u člověka bál; že se v popředí hemží červ „člověk“; že se „krotký člověk“, beznadějně průměrný a bezútěšný, už naučil cítit se jako cíl a vrchol, smysl dějin, jako „vyšší člověk“...“³⁶

³³ Tamtéž, s. 15 - 20.

³⁴ Tamtéž, s. 15-40.

³⁵ Tamtéž, s. 30

³⁶ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky. Polemika*. Přel. Věra Koubová, s. 30.

V této „domestikaci“ člověka vidí Nietzsche úpadek a pokles člověka i společnosti, který navíc neustále pokračuje. Pro rozvíjení člověka je podle něj přínosnější obdiv síly a moci vycházející ze vznešené morálky i přes určitý strach z člověka – dravce, než pouhé neaktivní žití v bezpečném stádním prostředí otrocké morálky. Nietzsche se snaží vyzdvihnout morálku jednotlivce, který si sám vytváří vlastní zákony, je tvořivým člověkem. Křesťanství pomáhá nutit člověka, aby potlačoval svoje přirozené jednání, svoji vůli a lidské pudy a chce, aby se síla neprojevovala jako síla.

Za významné doplnění této kapitoly považuji i Nietzscheho výklad původu trestu a účelu, pro který byl tento pojem vytvořen. Považuji za důležité nejprve objasnit jakou roli sehrála podle Nietzscheho paměť v soužití lidí. Dříve byl člověk zapomětlivý, podobný zvířatům, proto byl otevřen přijímání a tvoření nových možností. To však také vedlo k nezodpovědnému a nevypočitatelnému chování, které bylo třeba změnit v chování zodpovědné. To člověku přinese svobodu a vládu nad sebou samým. Paměť tak přechází do svědomí. Nietzsche schvaluje afekty jako je hrdost, radost, zdraví, láska, silná vůle, vůle k moci, a právě ovládním těchto pudů a afektů se u člověka začal projevovat rozum.

Podle něj je dnes velmi obtížné určit, z jakého důvodu trest vznikl. Rozlišuje mnoho smyslů, pro které mohlo být trestání využíváno. Uvedu zde jen několik příkladů ze seznamu, který Nietzsche sepsal, spíše pro představu tématu, kterým se chci v této kapitole věnovat. Trest mohl sloužit k ukončení něčeho, co bylo považováno za škodlivé, nebo k jejímu předejití nebo měl vyvolat obavy z těch, kdo trest vyměřují. Měl sloužit jako užitečný pomocník a měl vyvolat v trestaném pocit provinění, viny. Měl vyvolávat „špatné svědomí“, podle autora však zcela opačně proviněného spíše posiluje, protože lidé, kteří páchají něco špatného, nemají vyvinuté „svědomí“ a proto u nich trest ztrácí původní smysl, tedy způsobit pocit viny. Dále upozorňuje také na to, že stejné chování konané s „dobrým svědomím“ je posuzováno často zcela obráceně, trestání je tedy věcí použití v daném okamžiku a konkrétní věci.³⁷

37 Tamtéž, s. 62 - 63.

„Celkovým výsledkem, jehož lze tedy trestem dosáhnout, je u člověka stejně jako u zvířete zvýšení strachu, zbystrění chytrosti, zvládnutí touhy: tím trest člověka krotí, ale nečiní ho „lepší“, - spíše by se dal větším právem tvrdit ještě opak.“³⁸

Přirozené vlastnosti člověka, spojené s vůlí k moci, krutostí a vítězstvím, byly obráceny proti němu samému a staly se tak zdrojem „špatného svědomí“, za který musí být člověk potrestán. S tímto Nietzsche spojuje vznik formy uspořádání lidského světa těmi, kteří „špatné svědomí“ nemají, ale kteří určili jeho smysl a využili ho ve svůj prospěch. Spolu se špatným svědomím vstupuje do života těch slabších pocit, že existence člověka je možná jen díky snaze a činům našich předků, kterým bychom za to měli být zavázáni a mít vůči nim povinnost odčinění. Tyto předky Nietzsche považuje za předchůdce Boha, který využívá slabosti a strachu lidí a vzbuzuje u nich pocit závazku vůči němu a tento závazek vzrůstá úměrně s vírou v Boha. Nejvyšší trest pro člověka představuje myšlenka Boha. Toho podle autora zneužívá křesťanství.³⁹

„[...]...křesťanství: je to bůh sám, který se obětuje za vinu člověka, bůh sám, který sobě splácí sebou samým, bůh jako jediný, kdo může sejmout z člověka to, co člověk sám už ze sebe nebyl s to sejmout – věřitel obětující se za svého dlužníka, z lásky (máme tomu věřit?-), z lásky k svému dlužníkovi!...“⁴⁰

Nietzsche se i u tohoto tématu vrací k řeckému národu, jež sám v sobě nehledal vinu za své činy, božstva řeckému člověku naopak měla pomáhat v obraně vůči „špatnému svědomí“ a on si tak mohl užívat radostí života.

Podle autora člověk budoucnosti nepotřebuje k životu Boha, nechce se obracet k nicotě, chce být pouze svobodný a žít pozemský život bez pocitu dluhu a viny.⁴¹

38 Tamtéž, s. 64.

39 Tamtéž, s. 41-46.

40 Tamtéž, s. 71 - 72.

41 Tamtéž, s. 75.

KŘESŤANSKÁ VÍRA

V křesťanství se morálka ani náboženství neseťkává s žádnou realitou. Používá abstraktních pojmů příčin jako například „bůh“, „duše“, „svobodná vůle“ a důsledků „hřích“, „vykoupení“, „trest“ a snaží se touto cestou dovést člověka k odpoutání se a opuštění reálného světa, pozemského života k životu posmrtnému. Ten však skutečnost falšuje a popírá, bere mu jeho přirozenou hodnotu. Základem pro vytvoření smyšleného světa je nenávisť k přirozenosti reálného života. Převažují-li nepříjemné pocity nad příjemnými, člověk trpí a výsledkem je vytváření abstraktní morálky i náboženství. Z tohoto důvodu je pro slabé jedince křesťanské učení východiskem, směrem který je může, za splnění určitých podmínek a požadavků, které jsem zmiňovala již dříve, dovést k šťastnějšímu životu, k životu nadpozemskému a trvalému. Náboženství má v člověku vzbuzovat vděčnost. Hlavní podmínkou je přijmout víru, což znamená zcela vědomě rozumově potlačit pravdu. Každá pochybnost o víře je hříchem proti Bohu.⁴²

„Osud křesťanství tkví v nutnosti, že se jeho víra sama musila státi tak chorou, tak nízkou a vulgární, když byly potřeby choré, nízké a vulgární jež jí měly býti ukojeny.“⁴³

Víra vždy měla a úkol jen skrývat vládnutí nějakých pudů, Nietzsche ji nazval „křesťanskou chytrostí“.⁴⁴ „Víra“ znamená *chtítí nevědětí, co je pravdivým.*⁴⁵

Víra dává člověku možnost, aby se připoutal na nějaký neskutečný svět, který nelze nijak dokázat. S její pomocí dokáže považovat za pravdivé a reálné věci a jevy, které jsou pouhým zdáním. Idea posmrtného života, který člověku křesťanská víra slibuje, ho odvádí od skutečného života, je lhostejný k pozemskému bytí a promarnuje tak svůj život. Volnost v přesvědčení náleží k síle, umožňuje volný a svobodný pohled na život, k takovému přesvědčení člověk dojde životními zkouškami. Naproti tomu je věřící člověk, který nepatří sám sobě, potřebuje někoho, kdo se o něj postará, stává se tak dobrovolně závislým. Není mu dopřáno zabývat se otázkami pravdy a nepravdy.⁴⁶

42 NIETZSCHE, F. *Antikrist: pokus o kritiku křesťanství*, s. 17 - 19

43 Tamtéž, s. 44 - 45.

44 Tamtéž, s. 47.

45 Tamtéž, s. 67.

46 Tamtéž, s. 70 - 71.

CÍRKEV A KNĚŽÍ

Církev a kněžstvo jsou úzce spjaty s náboženstvím a jsou to židovští kněží, jak jsem zmiňovala v předcházejícím textu, kterým Nietzsche přisuzuje přehodnocení a naprostý obrat hodnot v dějinách. Jsou to kněží, kteří určují hodnotu činů, určují prostředky, kterými lze dosáhnout „říše boží“ a způsob jakým udržet božskou vůli. Jsou to oni, kdo určují poslušnost či neposlušnost v plnění jimi určených požadavků a podmínek. Vůle boží je nutná pro jejich existenci, proto s ní musí být lidé seznámeni. Z toho důvodu je přetvořeno a zveřejněno „písmo svaté“. Dotýká se všech věcí běžného života člověka, proto se kněz stává nepostradatelným. Za „hřích“ je brána jakákoli neposlušnost k Bohu, tedy i ke knězi. Pouze on může člověku pomoci se od hříchu očistit, vždy z toho plyne nějaký prospěch pro jeho osobu. Kdo se podrobuje knězi, otevírá si cestu do „božího království“.⁴⁷

Kněz k výkonu svého „poslání“ potřebuje co nejvíce hřešících lidí, které bude moci buď potrestat nebo očistit. Hříšníkem je každý člověk, protože jeho duše obsahuje dobro i zlo, je tedy sám o sobě vinen a trestem mu je těžký pozemský život, kterým musí projít a jedině, co mu může pomoci je neprotivit se „Boží vůli“. Jakákoli neposlušnost vůči Bohu je odsouzena a potrestána prostřednictvím kněze.

Nietzsche uvádí, že jediným nebezpečím pro kněze je věda, která by zdravým úsudkem zabývající se poznáváním příčiny a účelu, mohla odhalit jeho praktiky. Proti tomuto poznání přicházejí kněží s myšlenkou, že člověk musí trpět, aby potřeboval kněze. Proto nové dějiny náboženství se stávají náboženstvím viny a trestu. To zahrnuje učení o „milosti“ a o „vykoupení“, které by zničily lidský smysl pro hledání příčin. Kněz lidstvu vládne právě s vynalezením hříchu.⁴⁸ „[...] - církev, tato forma smrtelného nepřátelství ke každé počestnosti, ke každé výši duše, ke každé kázni ducha, ke každému otevřenému a dobrotivému lidství.“⁴⁹

„Také kněz ví, jako to v každý, že neexistuje již ani „bůh“, ani „hříšník“ ani „vykupitel“, - že „svobodná vůle“, „mravní světový řád“ jsou lži: - vážnost, hluboké sebepřemožení

47 Tamtéž, s. 32 - 33.

48 NIETZSCHE, F. *Antikrist: pokus o kritiku křesťanství*, s. 62 – 63.

49 Tamtéž, s. 45.

ducha nedovoluje už nikomu nevědět o tom...Všechny pojmy církve jsou poznány jako to, čím jsou, jako nejzlovolnější penězokazectví, jež existuje, za účelem znehodnotit přírodu, přirozené hodnoty; kněz sám je poznán jako to, čím je, jako nejnebezpečnější druh parazita, jako vlastní jedovatý pavouk života...⁵⁰

K pojetí pojmu „hřích“ se Nietzsche obrací ještě jednou. V antice podle něj nebyl používán pojem „hřích“, ale místo něj pojem „pošetilost“. Bohové té doby, měli sloužit k tomu, aby člověka do určité míry ospravedlnily i ve smyslu zla, nebrali na sebe tedy trest, ale vinu.⁵¹

POJEM BOHA A JEHO „SMRT“

Nietzscheho představa o božstvech se často vrací do doby antiky. Pod klasickou zbožností si člověk představí nesmrtelnost náležící pouze bohu, člověk je ve své podstatě smrtelník. Bozi byli považováni za nejsilnější a nejmocnější, lidé je ctili a obdivovali, podíleli se na jejich vytváření. Bohové vycházeli z představ skutečného světa, jejich součástí bylo dobro i zlo, stejně jako v těch, kteří je tvořili. Jejich božskost se projevovala v jejich moci ne v nadpřirozenosti.⁵² Oproti antice, kde se objevuje myšlenka nesmrtelnosti duše a je pokusem objevit božský princip v člověku samém, člověk v křesťanství nemá žádnou božskost, která by mu zajišťovala nesmrtelný život, je bezmocným hříšníkem. Milost, spasení a věčný život jsou darem od Boha.

Křesťanský pojem boha je pro Nietzscheho bohem slabých, nemocných jedinců, kteří ztratili touhu po životě, vůli po moci a kteří nemají dostatek energie k životu. Proto přijímají křesťanství jako pomoc a návod k životu. Nechají se představou věčného života a vírou v posmrtný život dovést k popření svého pozemského života a přicházejí tak o vlastní smysl života. Jsou za to vděční a přijímají různé požadavky a splňují podmínky, které je přiblíží k tomuto smyšlenému obrazu života.

50 Tamtéž, s. 45 - 46.

51 Tamtéž, s. 74.

52 KOUBA, P. *Nietzsche. Filozofická interpretace*, s. 160 – 162.

Toto pojetí života vede k úpadku lidstva, proto je zapotřebí, aby z člověka, zrodil „Nadčlověk“. Člověk takového přerodu může dosáhnout, na rozdíl od křesťanské víry, která je abstraktní a člověk se jí nemůže přiblížit. „Nadčlověk“ by měl svrhnout dosavadní křesťanský morální řád, který je popřením života, a přijmout pozemský život i s překážkami a bolestmi, se kterými je nutně spojen. Vůle k moci a síla k životu ho povede ke zdokonalování se a vývoji, což u Boha možné není.

Další důležitá otázka, kterou se lidé zabývají od samotného vzniku světa, je otázka smrtelnosti člověka. V každé době se tímto tématem lidé zabývali, protože se s touto daností nechtěli smířit a snažili se s ní nějakým způsobem vyrovnat, najít východisko z této konečnosti. Lidstvo se snažilo vymýšlet způsoby, jak by tuto danost překonalo a jedním z prostředků bylo vytvoření božstev.⁵³

Nietzsche se znovu vrací k antice, kdy si národy vytvářeli své bohy jako představitele nějakého ideálu, bohové té doby měli dobré i špatné vlastnosti, měli původ v pozemském životě a lidé se s nimi mohli setkávat v podobě různých jevů ve svém běžném životě. Brali na sebe různorodé podoby, ale jejich síla a moc netkvěla v jejich nadpřirozenosti, nýbrž v rozsahu jejich vládnutí.⁵⁴

Dříve existence jednoho boha nevylučovala existenci jiného boha, lidé si je vytvářeli podle aktuálních potřeb jednotlivce a vyjadřovali tak svůj aktivní a tvůrčí život. Taková víra v možnou existenci více bohů, kdy je běžná tolerance jednoho boha vůči druhému, se promítá i do života lidí při vytváření zákonů a mravních hodnot, dává lidem samotným možnost být svobodní a nezávislí, neomezuje aktivní život člověka, naopak podporuje jeho individuální rozvoj a jeho přirozenou tvořivost. Toto není možné pokud lidé uznávají existenci pouze jednoho jediného boha a jiné vůbec nepřipouští. Vzniká tak s souvislostí s tím potřeba zformovat pro člověka jednoho boha, ze kterého by vycházel jediný pro všechny stejně platný zákon, který by jasně vymezil lidské chování a celkový přístup k životu. Takovýto přístup a víra v jednoho boha nutně ničí člověka jako individuum a zamezuje jeho rozvoji.⁵⁵

53 Tamtéž, s. 129 - 140.

54 Tamtéž, s. 159 - 161.

55 NIETZSCHE, F. *Radostná věda*. Přeložila Věra Koubová, s. 121-122.

Křesťanství je náboženství, které člověku nesmrtelný život nezaručuje, naopak přichází s myšlenkou, jak tohoto problému lidské existence využít. Lidská smrtelnost je nazvána trestem a jedinou možností, jak se může člověk osvobodit od smrti je vykoupení. Jediný, kdo člověka může spasit je Bůh, jen ten mu může dát milost, spasit ho a darovat mu věčný život, který je považován za jediný pravý. Prostředkem pro možnost vykoupení je život podle evangelia a jeho přijetí. Pozemský život se tak stal jen pouhou cestou k věčnému životu, ke kterému by celý lidský život měl od samého začátku spět. Pozemský život spojovaný s přirozenými běžnými každodenními událostmi je spojený s hříchem, je tedy nepravdivý. Posláním člověka v životě má být snaha o splnění všech požadavků a podmínek, aby mohl být z tohoto světa vykoupen a doveden k životu věčnému. Dle Nietzscheho tento protikladný způsob výkladu světa křesťanstvím vede k úpadku lidstva a ke znehodnocení přirozeného života člověka.⁵⁶

Tématu „smrti Boha“ se Nietzsche věnuje v několika svých dílech. Vše podle něj začíná a spěje ke „smrti Boha“ již v Platónově učení, který staví proti pozemskému světu, v němž člověk žije i umírá, „svět idejí“. „Onen svět“ je podle něj dokonalý a věčný. Stejnou věc nacházíme i u křesťanství, které vyzdvihnutím „onoho světa“, zcela úmyslně znehodnocovali svět skutečný, který pro člověka v podstatě nemá žádnou hodnotu. Díky němu všichni žijeme ve lži, protože předstíráme platnost křesťanské morálky. Je to „otrocká morálka“ v křesťanství, která ještě vyzvedá slabost, člověka, nabádá k soucitu a otevřeně vystupuje proti síle a odvaze.⁵⁷

Nietzsche sám sebe vidí jako toho, kdo svým poselstvím o přerodu člověka v „Nadčlověka“ dává lidstvu novou naději. Člověk má podle něj vzdorovat a prosazovat svoji „vůli k moci“, to povede ke správnému přerodu. Stejně jako Nietzscheho „smrt boha“ neznamená úplnou ztrátu smyslu všeho, ale jen přechod k jinému způsobu hodnocení, nemůžeme ani jeho přístup k božskému označit za úplný ateismus.⁵⁸

56 KOUBA, P. *Nietzsche. Filozofická interpretace*, s. 128 – 132.

57 Tamtéž, s. 159 - 160.

58 Tamtéž, s. 159.

JEŽÍŠ KRISTUS

V kapitole o církvi a kněžstvu jsem se zabývala praktikami, které používal kněz jako vykonavatel „Boží vůle“. Jakýkoli projev neposlušnosti k Bohu, tedy i ke knězi byla považována a označena za hřích. Ke spáse člověka mohlo dojít jen za pomoci kněze, což mu zaručovalo velkou moc a širokou působnost. Člověk je bytostí přirozeně hříšnou, jeho dobrá i špatná stránka je vinna za zlý pozemský život plný bolesti. Za to je Bohem, tedy knězem, odsouzen a musí být potrestán. Jediné co ho může spasit je poslušnost vůči Bohu a plnění příslušných podmínek, za jejichž splnění mu může být odpuštěno. Podle Nietzscheho je to Ježíš Kristus, který se staví proti víře o pokoře a odpuštění a snaží se svým poselstvím ukázat lidem jinou cestu.⁵⁹

Ježíš Kristus tedy hraje velmi důležitou roli v dějinách židovského náboženství a křesťanství. Svým učením vystoupil proti praktikám, kterou používali židovští kněží. Prosazoval rovnost mezi lidmi (všichni jsou dětmi boha), odsuzoval tehdejší rozdělení společnosti, což bylo v rozporu poslušnosti ke knězi a vedlo k velké nevoli církve. Dle Nietzscheho nebyl ukřižován za hříchy lidí, jak se snažili židé předkládat, ale právě z těchto „politických“ důvodů - za svoje provinění.⁶⁰

Ježíš Kristus podle Nietzscheho představoval zvěstovatele dobré zprávy, spojení věčnosti a smrti, postavil se na odpor proti platnému morálnímu řádu a přinesl nové poselství o jednotě boha a člověka. Tímto poselstvím vyvrací dosavadní učení židovského náboženství a snaží se lidem ukázat novou cestu, kterou se má lidstvo vydat, odstraňuje pojem hřích a vina. Jeho učení nebylo založeno na nové víře, ale na novém způsobu života a jeho praktickém využití, radí lidem, jakým způsobem se mají chovat a jednat, aby se jejich život stal šťastnějším a blaženějším. Nekladl žádné podmínky, lidé za ním šli dobrovolně. Jeho evangelium je založeno na přátelství, žití v míru a lásce, hlásá rovnost všech lidí před Bohem, neobsahuje pojmy vina, hřích či trest. „*V celé psychologii „evangelia“ schází pojem viny a trestu; rovněž pojem odměny. „Hřích“, každý distanční poměr mezi bohem a člověkem jest odstraněn, - právě to je „blahověstí“. Blaženost se*

59 NIETZSCHE, F. *Antikrist: pokus o kritiku křesťanství*, s. 40 - 42.

60 Tamtéž, s. 35.

*nepřislíbuj, nepojí se k podmínkám: jest jedinou skutečností...“.*⁶¹ Mezi bohem a člověkem není žádný prostředník, není tedy zapotřebí žádného kněze, církve ani modliteb. Jeho posláním nemělo být spasení lidí, ale ukázání cesty, kterou se mají vydat. Vnitřní skutečnost je pro něj tou pravou a pravdivou skutečností. „Království boží“ je podle Nietzscheho „stavem srdce“, je v každém z nás, není to realita, která přijde „po smrti“.⁶² Ježíš nezemřel pro vinu jiných, ale protože hlásal víru jednotlivce.⁶³

Smrti Ježíše Krista dokázali Židé využít ve svůj prospěch, ke zvýšení vlastní moci a šíření víry.

Nietzsche vidí v ukřižování Ježíše začátek dějin křesťanství, které však špatně porozumělo původní symbolice jeho smrti na kříži. Ježíš tak podle něj byl prvním a posledním křesťanem, s jehož smrtí zemřelo i jeho evangelium. „*Co se od toho okamžiku zove „evangelium“, bylo již protikladem toho, co on žil: „zlověstí“, dysangeliem.“*⁶⁴

Nietzsche kritizuje Ježíšovo učedníky, kteří po jeho smrti zcela špatně vysvětlují a předávají jeho evangelium, nejvíce vystupuje proti na apoštola Pavlovi, označuje ho za apoštola pomsty, který touží po moci. Ten nepřichází s poselstvím Ježíše Krista, ale s pomstou za jeho smrt, s vírou v samotného Ježíše a v jeho vzkříšení a vítězství, v hříchy a nutnost pokání. Smysl života vidí v existenci „onoho světa“, vystupuje proti pozemskému životu a jedinou spásou určuje víru v Ježíše Krista. Této myšlenky znovuvzkříšení - zmrtvýchvstání Ježíše - využívá křesťanství. Má odvést člověka k myšlenkám o věčném životě, o životě po smrti – to je samotným základem křesťanství. Myšlenka víry v Ježíše Krista a jeho zmrtvýchvstání se stává v Pavlově podání základní podmínkou ke spáse lidí.⁶⁵

Pro Ježíše má Nietzsche sice porozumění, ale nechce jeho poselství následovat, je pro něj příliš jednostranné, tím, že je směřováno k jediné danosti – blaženosti.

61 Tamtéž, s. 41.

62 KOUBA, P. *Nietzsche. Filozofická interpretace*, s. 121 - 122.

63 NIETZSCHE, F. *Antikrist: pokus o kritiku křesťanství*, s. 35.

64 Tamtéž, s. 47.

65 KOUBA, P. *Nietzsche. Filozofická interpretace*, s. 121 - 140.

BUDDHISMUS

Kritikou křesťanství, nechce Nietzsche kritizovat všechna náboženství obecně. Pro srovnání s křesťanstvím uvádí hinduismu, čerpá z Manuova zákoníku, což je základní text hinduismu z něhož pochází teorie hinduistického náboženství o vzniku světa, a buddhismus a i když všechna považuje za náboženství, která člověku umožňují uniknout ze skutečného světa, s čímž je nutně spojen úpadek lidstva, vidí mezi nimi velké odlišnosti. „*Svým odsouzením křesťanství nebyl bych se chtěl dopustiti nespravedlnosti na příbuzném náboženství, jež počtem vyznavačů dokonce má převahu: na buddhismu.*“⁶⁶

Buddhismus je pro Nietzscheho skutečnější a objektivnější než křesťanské náboženství, nebojuje proti „hříšnosti“, ale proti utrpení samotnému, nepotřebuje boha, který by řídil lidský život pomocí odměn a trestů a který by ho tížil pomocí hříchů spáchaných proti němu. Nepotřebuje boha, který by člověku předkládal nutné podmínky pro dosažení blaženosti a štěstí a trestal ho za jejich případné nedodržení. Buddhismus nepotřebuje modlitby ani askeze, ani všeobecně uznávaný morální řád – stojí tedy mimo dobro a zlo. Na člověka není vyvíjen žádný nátlak zvenčí, spočívá v hygieně každého jedince, ne v náboženství. Obrací pozornost k vnitřnímu životu člověka podle představ Budhy. Nietzsche v buddhistickém náboženství vyzdvihuje zájem jedince sama o sebe, jak o svoji duševní tak i tělesnou schránku. Dle tohoto učení má člověk myslet především na sebe, egoismus se má stát dokonce povinností. „*Užívá proti ní života pod širým nebem, potulného života; umírněnosti a výběru ve stravě; opatrnosti vůči všem spirituosám; opatrnosti rovněž vůči všem afektům, působícím žluč, rozpalujícím krev; nijaké starosti, ani o sebe ani o jiné.*“⁶⁷

V případě, že člověk trpí, je to jeho vina. Proto se člověk má snažit vyhledávat v životě klid nebo naopak rozptýlení, podle toho, co mu vyhovuje, má se vyhýbat všem nelibostem, ponížení i pomstě, protože člověka vyvádějí z rovnováhy. Nietzsche dále pozitivně hodnotí, snahu buddhismus šířit své učení nenásilnou formou, nepoužívá žádného nátlaku a nic člověku neslibuje. Avšak i buddhismus utíká od skutečného života

66 NIETZSCHE, F. *Antikrist: pokus o kritiku křesťanství*, s. 23.

67 Tamtéž, s. 24.

k nicotě, proto není dle Nietzscheho vhodný pro jeho představu o zrodě „vyššího člověka“.⁶⁸

NADČLOVĚK

Jak už jsem se v práci zmínila, Nietzschemu nejde pouze o teoretické uvažování, ale o předložení praktické pomoci člověku a tak celé společnosti. Doposud lidem dávala smysl života víra v boha, nyní by měl být novým smyslem nadčlověk. Nietzsche odmítal myšlenku, že dobro a zlo je poznatelné, obecně dané jakýmsi vyšším řádem, nýbrž že veškeré morální hodnoty pocházejí od člověka a platí vždy jen za určitých podmínek. Nemají tedy hodnotu samy o sobě, vše je mimo dobro a zlo. Právě nadčlověk by si měl toto uvědomovat. Člověk je pouze jakýmsi mostem mezi zvířetem a nadčlověkem.⁶⁹

Autor byl ovlivněn Darwinovou teorií, uznával myšlenku silného jedince, zdatného fyzicky i duševně, takový má být nadčlověk. Všechny životní nástrahy, které člověk překoná, jsou tedy pozitivní, člověka posílí, naopak soutrpení s ostatními lidmi vše špatné jen šíří a prohlubuje. „*Pomoz si sám: pak ti pomůže kdekdo. Princip lásky k bližnímu.*“⁷⁰

Nietzsche považuje křesťanství za slabé, které svým učením působí proti tomuto přirozenému výběru a to vede k úpadku celého lidstva. Nechce nikomu dovolit vyniknout a prosadit se nad ostatními, každý má být jen anonymním členem „stádní“ společnosti. Toto se neslučuje s myšlenkou nadčlověka, ten má být silný, tvořivý, s vůlí k moci. Lidé však špatně přijímají život, který zahrnuje příjemné i nepříjemné události, neumí prožívat život s radostí, nejsou dost silní, aby dokázali vzdorovat utrpení a bolesti, které život přináší, ať už je člověk dobrý či špatný. Nadčlověk by měl být tím, kdo svrhne tuto převrácenou morálku, která podporuje stádní chování člověka a vytvoří novou, bez boha, která bude prospěšná vývoji společnosti a životu lidí. Sám se tak vlastně stane bohem, bude sám určovat zákony, posuzovat i soudit. Nepřátele bude brát jako prostředky k překonání a posílení sama sebe bez použití lstí. Nechá se ovládat svými přirozenými

68 NIETZSCHE, F. *Genealogie morálky. Polemika*. Přeložila Věra Koubová, s. 109 – 111.

69 NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 78.

70 NIETZSCHE, F. *Tak pravil Friedrich Nietzsche. Soumrak model. Duševní aristokratismus. O životě a umění*, s. 10.

pudy.⁷¹ Nietzsche vnímá vše v dualitě, ideální je pro něj spojení dvou rozdílných forem, podobně jako u žvlů apollinského a dionýského i nadčlověk by měl být tvořivý, vyvíjet a překonávat sám sebe – být v neustálém pohybu, avšak v klidu přijímat veškeré události a umět se s nimi vyrovnat. „*Bouřlivý pohyb – cíl a klid v každém místě dráhy. Každý okamžik je věčný a pomíjivý, každý má hodnotu absolutní i relativní.*“⁷² Pro Nietzscheho je tedy nadčlověk, ideálem, který je natolik silný, že unese odpovědnost za svůj život a nemusí se spoléhat na boha.

ZÁVĚR

Záměrem mé bakalářské práce bylo přiblížení a podání ucelenějšího pohledu na Nietzscheho pojetí kritiky náboženství a křesťanství za pomoci vysvětlení jeho pohledu na Boha, víru a církve. Již na začátku mé práce jsem uváděla, že moji snahou bude vytvoření si vlastního přístupu k zadané problematice, který budu moci co možná nejobjektivněji vysvětlit a doložit.

Myslím, že pokud bych se snažila zkoumat Nietzscheho dílo čistě z teoretické stránky, pouhým zkoumáním faktů neměla bych velkou šanci, alespoň se přiblížit k pochopení jeho filozofie, jeho přístupu k lidskému životu a ke světu. Na jeho pozdější tvorbě je velmi dobře poznat, že se on sám cítí jako ten, co musí podniknout něco pro záchranu lidského světa. Jeho díla jsou plná emocí a já jsem se velmi brzy přistihla, že jeho filozofie mi nepřipadá tak nepochopitelná a vzdálená jako na začátku, kdy jsem ho spojovala s osobou filozofa, který kritizuje vše náboženské a sám sebe staví mnohem výš.

Po pečlivém a důkladném prostudování většiny jeho děl, jsem musela úplně od základu upravit svůj pohled na jeho osobu a filozofii. I když jsem se od samého začátku snažila o objektivní pohled, před napsáním této práce jsem si spojovala jeho osobu s provokováním, s kritikou člověka i světa ve kterém žije. Kritikou často tak tvrdou, že jsem v tom viděla jen způsob jeho vlastního zviditelnění.

Až v průběhu studia, jsem zjistila, že právě kritika křesťanství je úzce spjata s jeho filozofií. Zdroj jeho filozofie má být pro člověka návodem, jak žít v přítomnosti a jakým

71 NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 76 – 78.

72 KOUBA, P. *Nietzsche. Filosofická interpretace*, s. 51 – 52.

způsobem se bránit proti nepřátelským vlivům okolního světa. Ve své filozofii se z velké části obrací k silným jedincům, kteří se mohou a mají prosadit ve společnosti, protože pocit moci je udělá šťastnější. Hned ale nezapomíná zdůraznit zodpovědnost člověka za všechny své činy. Jeho filozofie, není jen vyzdvihování silných a mocných, naopak se zde i slabším jedincům snaží ukázat, jak zlepšit svůj život, jaká jiná cesta mimo náboženskou víru, může člověka učinit silnějším, dokonalejším a tak i spokojenějším. Je jen na každém jedinci jakým směrem se chce ve svém životě vydat.

Z předešlých řádků myslím čtenáři bude jasné, co Nietzsche náboženství a křesťanství vytýkal, já jsem se snažila přijít na to, proč se ve své době vůbec pustil do tak provokativní kritiky křesťanství, navíc, když ho nepovažuji za přesvědčeného ateistu. Toto téma i pro něj osobně muselo být velmi důležité a tím, že mu věnoval tolik ze své pozornosti ho vlastně určitým způsobem vyzdvihuje. S použitím myšlenek z jeho díla *Ecce Homo*, kde uvádí, že když bojovat, tak pouze s vyrovnaným nepřítelem, křesťanství svým způsobem staví vysoko, na svoji úroveň.

Křesťanskou víru podle mého nevytýká jednotlivci, ale spíše době, kritizuje vlastně morálku a její hodnoty jeho doby obecně. V dnešní době by nejspíše i on sám byl mírnějším kritikem, protože od době, kdy od žil se mnoho věcí změnilo. Nyní žijeme v době, kdy už nám náboženství a církve nezasahuje do života, pokud se sami nevydáme cestou přijetí víry. Dnešnímu člověku, může být blízké Nietzscheho pojetí člověka jako toho, kdo právě svým životem a zájmem o život, určuje smysl světa. Z vlastní zkušenosti si myslím, že věřící lidé dnešního světa, třeba i s pomocí, kterou nabízí zrovna Nietzscheho filozofie a uchopení křesťanství mají hlubší zájem proniknout do náboženství, jako náboženství činů nejen slov. Mají tedy blíže k Ježíšovu poselství.

SEZNAM LITERATURY

FRENZEL, Ivo. *Friedrich Nietzsche*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 80-204-0517-8.

HRBEK, Mojmír. "Smrt boha" v *Nietzschově filosofii*. Vyd. 1. Brno: Academia, 1997. ISBN 80-200-0588-9.

KOUBA, Pavel. *Nietzsche. Filosofická interpretace*. Vyd. 1. Praha: Český spisovatel, a.s., 1995. ISBN 80-202-0585-3

NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist: pokus o kritiku křesťanství*. B.p.v. Bratislava: SandS, 1991. ISBN 80-900431-9-4.

NIETZSCHE, Friedrich. *Duševní aristokratismus*. B.p.v. Olomouc: Votobia, 1993. ISBN 80-85619-87-3.

NIETZSCHE, Friedrich. *Ecce homo*. Vyd. 1. Praha: Naše vojsko, 1993. ISBN 80-206-0270-4.

NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*. Vyd. 1. Praha: Aurora, 2002. ISBN 80-7299-048-9.

NIETZSCHE, Friedrich. *Lidské, příliš lidské: kniha pro svobodné duchy*. První díl. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2010. ISBN 978-7298-404-6.

NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo*. Vyd. 2. Praha: Aurora 1998. ISBN 80-85974-54-1.

NIETZSCHE, Friedrich. *My filofogové*. Přel. P. Kitzler, P. Kouba. Vyd. 1. Praha: Oikoymenh, 2005. ISBN 80-7298-126-9.

NIETZSCHE, Friedrich. *Nečasové úvahy I.* Vyd. 2. Praha: Mladá fronta, 1992.
ISBN 80-204-0289-6, 80-204-0286-1.

NIETZSCHE, Friedrich. *Nečasové úvahy II.* Vyd. 2. Praha: Mladá fronta, 1992.
ISBN 80-204-0289-6, 80-204-0287-X.

NIETZSCHE, Friedrich. *O pravdě a lži ve smyslu nikoli morálním.* Vyd. 2.
Praha: OIKOYMENH, 2010. ISBN 978-80-7298-428-2.

NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda.* Vyd. 3. Praha: Aurora, 2001. ISBN 80-
7299-043-8.

NIETZSCHE, Friedrich. *Ranní červánky: myšlenky o morálních předsudcích.*
Vyd. 1. Praha, Pražská imaginace, 1991. ISBN 80-7110-041-2.

NIETZSCHE, Friedrich. *Soumrak model čili: Jak se filosofuje kladivem.* B.p.v.
Praha: Votobia, 1995. ISBN 80-85885-33-6.

NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra.* B.p.v. Olomouc: Votobia, 1995.
ISBN 80-85885-79-4.

NIETZSCHE, Friedrich. *Zrození tragédie z ducha hudby.* B.p.v. Praha:
Studentské nakladatelství Gryf, 1993.

RESUMÉ

Das Hauptthema meiner Bachelorarbeit ist die Kritik der Religion und des Christentums von Friedrich Wilhelm Nietzsche. In der Arbeit sammelte ich die Grundthesen seiner Philosophie und wählte diejenigen aus, die mit dem Thema der Arbeit eng zusammenhängen.

Im ersten Teil stelle ich die kritische Ansicht von Nietzsche zur Religion und zum Christentum allgemein dar. Ich bemühte mich sein Werk durchzulesen und damit eine vollkommene Ansicht zu dieser Problematik zu gewinnen. Es kam mir wichtig vor, dieses Thema von Anfang des Judentums, das Nietzsche als Hauptquelle anführt, aus dem er bei seiner Theorie der Entstehung des Christentums schöpft, zu behandeln.

In den nächsten Kapiteln beschreibe und erkläre ich die ausgewählten Begriffe näher. Am meisten widme ich mich der Kritik des Christentums, die Nietzsche eng mit der Moral verknüpft. Ich befasste mich mit der Bearbeitung seiner Erklärungen der Moralprinzipien, die meiner Meinung nach Nietzsche als grundlegend und grundsätzlich für die Entwicklung seiner Kritik und allgemein für die Entwicklung seiner Ansicht zu der Religion hält. Von den Begriffen „gut“ und „schlecht“ komme ich zu der Teilung der Nietzsches Moral. Scharf kritisiert er die Moral, die in seiner Zeit siegend ist und aus deren das Christentum schöpft. Das Christentum wird schon von Anfang an auf schlechten Unterlagen gebaut und entwickelt. Die Entwicklung des Menschentums durch die Einnahme des Christentums geht in die falsche Richtung und es kommt dadurch zum Verfall der ganzen Gesellschaft. Er versucht seine Meinungen durch weitere Argumente und Beispiele zu belegen und durchzusetzen. Hier beschäftigt er sich näher mit der Erklärung und Erfassung der Begriffe Gott, Gottestod, Religion, Priesterschaft und Glaube. Bedeutend ist seine Ansicht zur schlechten Fassung Jesus Christi Botschaft.

Eine von den Kapiteln ist seiner Ansicht zu anderen Religionen gewidmet. Obwohl nach Nietzsche alle Religionen den Menschen von dem wirklichen Leben in die Nichtigkeit abführen und führen ihn in den Verfall, führt er als ein Beispiel Buddhismus an, der besser angesehen als Christentum wird. Buddhismus wendet sich zu dem inneren Leben des Menschen, übt keinen Zwang aus, trotzdem keine von den angeführten Religionen für die Idee der Geburt eines „Übermenschens“ gut ist.

Per diese Methode komme ich zu den Vorschlägen zu der Lösung weiterer Entwicklung des Menschen und der Gesellschaft. Die einzige Möglichkeit, wie man die Moralprinzipien richtigstellen kann, allgemein die Lebensbedingungen der ganzen Gesellschaft verbessern kann und die Entwicklung der ganzen Gesellschaft sieht er in der Geburt des „Übermenschen“. Ein starker, selbstbewusster Mensch, der seinen Willen zur Macht durchsetzt, aktiv Moralprinzipien und Moralgesetze bildet und nimmt das weltliche Leben so, wie es mit allen Hürden ist.

Das Christentum ist das, was nach Nietzsche die Entwicklung dieser natürlichen Menschenseiten bremst und zerstört.